

ומשה ניגש אל הערפל

המניעות וההסתרה – ככלי לקבלת התורה
הכנה לחג השבועות ע"פ תורה קט"ו ב'ליקוטי מוהר"ן ה"א

שיעור הכנה לחג השבועות
מאת הרה"ח ר' אברהם יצחק הלוי ברמל זכרונו לברכה
נמסר לפני חג השבועות תש"ע

גליונות שיעורים ומודעות בתורת ברסלב
breslevmail@gmail.com

[ניתן לשמוע את השיעור, ועוד שיעורים רבים בענין שבועות
בקו 'מקור חכמה' 0765980237]
כל הזכויות שמורות למשפחה
להערות והארות וכד', ניתן לפנות במייל mch29903@gmail.com

©

החוברת נערכה בחסות:

רחוב ההסתדרות 14 פתח תקווה.

להצלחת יחיאל מאיר בן שיינא ליבא
וישראל יוסף בן שיינא ליבא ויוצא"ח
בכל העניינים

גליונות שיעורים ומודעות בתורת ברסלב
breslevmail@gmail.com

ומשה ניגש אל הערפל

המניעות וההסתרה – ככלי לקבלת התורה
הכנה לחג השבועות ע"פ תורה קט"ו ב'ליקוטי מוהר"ן ח"א

(שמות כ). כי מי שְׁהוּא הוֹלֵךְ
בְּגִשְׁמֵיּוֹת כָּל יָמָיו וְאַחַר כֵּךְ נִתְּלֶהֱב
וְרוֹצֵה לֵילֵךְ בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אֲזִי
מִדַּת הַדִּין מְקַטְרֵג עָלָיו וְאֵינוֹ מַנְיַח
אוֹתוֹ לֵילֵךְ בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וּמִזְמִין
לוֹ מְנִיעָה.

וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ חֲפִץ חֶסֶד הוּא וּמִסְתִּיר
אֶת עֲצָמוֹ כְּכִיכּוֹל בְּהַמְנִיעָה
הַזֹּאת. וּמִי שֶׁהוּא בֵּר דַּעַת, הוּא מְסַתְּכֵל
בְּהַמְנִיעָה, וּמוֹצֵא שֵׁם הַבוֹרָא בְּרוּךְ
הוּא. כְּמוֹ דְּאִיתָא בִּירוּשָׁלַיִם (תַּעֲנִית
פ"א): "אִם יֹאמֵר לָךְ אָדָם הֵיכֵן אֶלְקִיךָ,
תֹּאמֶר לוֹ בְּכִרְךָ גְּדוֹל שְׁבָאֲרָם, שְׁנֹאֲמַר:
אֵלֵי קוֹרָא מְשַׁעִיר". וּמִי שֶׁאֵינוֹ בֵּר
דַּעַת, כְּשֶׁרוֹאֶה הַמְנִיעָה חוֹזֵר תַּכְּף
לְאַחֲרָיו. וּמְנִיעָה הוּא בְּחִינַת עֲנָן
וְעֶרְפֶּל, כִּי עֲנָן וְעֶרְפֶּל הֵינּוּ חֹשֶׁף, חֹשֶׁף
הוּא לְשׁוֹן מְנִיעָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
(בְּרֵאשִׁית כ"ב): "וְלֹא חֹשֶׁכֶת" וְזֶה
פְּרוּשׁ הַפְּסוּק "וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֵק" כִּי
כְּשֶׁרוֹאֵין הָעֶרְפֶּל, הֵינּוּ הַמְנִיעָה כְּנ"ל,
עוֹמְדִין מֵרָחֵק, וּמִשָּׁה, שֶׁהוּא בְּחִינַת
דַּעַת כָּל יִשְׂרָאֵל נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל, אֲשֶׁר

קטרוג המלאכים

כַּאֲשֶׁר מַעֲלֶה יְהוּדֵי עַל לְבוֹ אֶת מַעֲמַד
קְבַלְתָּ הַתּוֹרָה בַּהֵר סִינַי, מִיַּד
עוֹלָיִם בְּזִכְרוֹנוֹ דְּבִרֵי הַכְּתוּב עַל
הַקּוֹלוֹת הַלְּפִידִים וְקוֹל הַשׁוֹפָר' –
שְׁעֵנִינִם הַתְּגַלּוֹת אֱלוֹקוֹת, אֲבָל יֵשׁ
פְּסוּק אַחַד, שְׁאִין שְׁמַיִם לֵב אֵלָיו כֹּל
כֵּךְ: "וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֵק וּמִשָּׁה נִיגַשׁ
אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שֵׁם הָאֱלוֹקִים" – כַּאֲשֶׁר
מִשָּׁה נִיגַשׁ לְשִׁמוּעַ אֶת דְּבִרֵי ה', לֹא
הִיתָה הָאֵרָה, וְלֹא קוֹלוֹת וּבִרְקִים. אֲלֵא
עֶרְפֶּל וְהַסְתֵּרָה. וּבַפְּסוּקִים בַּסֵּפֶר דְּבָרִים
הַעוֹסֵק בַּמַּעֲמַד קְבַלְתָּ הַתּוֹרָה, אֵף כְּתוּב
"חֹשֶׁף עֲנָן וְעֶרְפֶּל".

רְבִינּוֹ הִק' מַגְלֶה תּוֹרָה עַל פְּסוּק זֶה –
הַמּוֹבָאֵת בְּסִימָן קט"ו ב'ליקוטי
מוהר"ן – אֲשֶׁר אֲמַנֵּם קִצְרָה הִיא
לְעוֹמַת רֹב הַתּוֹרוֹת, אֲבָל הִיא דוּגְמָה
לְיִמּוּעַט הַמַּחֲזִיק אֶת הַמְּרוּבֶה, וּמוֹנַח
בָּה אַחַד מִיְסוּדוֹת הַהִתְחַזְּקוֹת:

וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֵק וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל
הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שֵׁם הָאֱלֹקִים

א. שמות כ, טו. ב. שם יח. ג. דברים ד, יא: "ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש עד לב השמים, חושך ענן וערפל".

שֵׁם הָאֱלֹקִים, הֵינּוּ אֶל הַמְּנִיעָה, שָׁבָה
בְּעֶצְמָה נִסְתָּר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

אב"ל באמת הקב"ה בעצמו מסתתר בתוך המניעה. והדבר תלוי ב'דעת', וכלשון רבינו 'ומי שהוא בר דעת, הוא מסתכל בהמניעה, ומוצא שם הבורא ברוך הוא, כמו דאיתא בירושלמי 'אם יאמר לך אדם היכן אלוקיך, תאמר לו בכרך גדול שבארס'. לעומת זאת, 'מי שאינו בר דעת, כשרואה המניעה - חוזר תיכף לאחוריו. ומניעה הוא בחינת ענן וערפל, כי ענן וערפל היינו חושך. חושך הוא לשון מניעה, כמו שכתוב 'ולא חשכת'.

זהו אחד מכללי הדרוש בלשון הקודש, ששי"ן שמאלית נדרשת כמו שי"ן ימנית. כלל זה מובא אף בגמרא, כדוגמת מאמר רבי יהושע בן לוי: "כל השם אורחותיו, זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'וְשֵׁם דרך', אל תקרי 'וְשֵׁם' אלא 'וְשֵׁם' דרך - אראנו בישיע אלוקים".

מבאר רבינו: "וזה פירוש הפסוק 'ויעמוד העם מרחוק', כי כשרואין הערפל, היינו המניעה, עומדין מרחוק. ומשה, שהוא 'דעת כל ישראל' ניגש אל הערפל", כי הוא ידע שבתוך ההסתרה, שם נמצא השם יתברך.

לפני שהקב"ה נתן את התורה לעמו ישראל, התעורר קטרוג מצד המלאכים, כמובא בדברי חז"ל: "בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?! 'מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה הודך על השמים'.

ומקטרוג זה נמשך ערפל ההסתרה, שגרם ל'ויעמוד העם מרחוק' והם נסוגו לאחור. יכול אדם לספור מ"ט ימי הספירה לקראת קבלת התורה, ולאחריהם לנהוג שלושה ימי פרישות, להתקרב ולעמוד לפני הר סיני, ואז ברגע האחרון תזדמן לו מניעה גדולה, עד שירגיש הסתר פנים כזה, ויאמר לנפשו "כפי הנראה הקדוש ברוך הוא החליט שאינני ראוי, כי לפי גודל ההסתר פנים, אי אפשר לפרש זאת אחרת".

ד. שבת פח ע"ב ה. תהילים ח, ב-ה. ז. בתורה לג, וכן בתורה יב בליקוטי תנינא, הביא רבינו את גרסת העין יעקב' ירושלמי תענית פרק ראשון ס' ב: "כרך גודל של רומי". בירושלמי המצוי היום מובאת הגרסא "בכרך הגדול שבאדום". ז. מועד קטן ה ע"א. ח. תהילים נ, כג. ט. כעין זה מובא ב'חיי מוהר"ן ס' תב על משה רבינו ע"ה "כי הוא היה הדעת של כלל ישראל".

בין ה'הולך בגשמיות' ל'הולך בדרכי השם'

כשנתבונן בדברי רבינו, נשים לב שאינו מדבר על 'בעל עבירה' שיש עליו קטרוגים בשל חטאיו המרובים, אלא על אדם שהלך עד עתה בגשמיות. והכוונה שכאשר הולך לו כסדר, הוא לומד ומתפלל, אבל כשקשה לו, הוא מתרפה ממלאכת שמים. אם הקימה בבוקר לתפילה דורשת מאמץ מצדו - קם הוא מאוחר יותר. אם מאמץ אותו ללכת למניין שבו מתפללים ברגש ובמתינות - הולך הוא למניין מקוצר יותר. ככלל, כל מהלך חייו הוא בגשמיות, לא להילחם עם הגוף. הוא אינו עובר על מצוות התורה ואינו עושה עבירות.

אולם אחר כך הוא מתעורר ומתלהב ורוצה 'לילך בדרכי השם יתברך', ואינו חפץ עוד 'להלך בגשמיות'. כעת התכלית העומדת לנגד עיניו היא לזכך עצמו, לעמול ולקדש עצמו, כמאמר חז"ל 'קדש עצמך במותר לך', ולא ללכת אחרי הגשמיות, רק לחפש את השם יתברך, שזהו 'מהלך' אחר לגמרי בחיים.

וזהו למעשה ההבדל בין 'צדיק' ל'חסיד'. צדיק הוא מי שמקיים את דיני התורה ושומר נפשו מעבירות. אולם 'חסיד' הוא הנוהג לפנים משורת

הדין ומקדש עצמו במותר לו. ה'מהלך' שלו אינו רק לקיים את מה שחייב ותו לא, אלא לחפש קרבת אלוקים, וזו דרך חיים אחרת לגמרי. וממילא, גם אם אין הולך לו בעבודת ה' בנקל, הוא משתדל לחיות כרצון ה' ולא כפי ש'הולך לו'.

רבי לוי יצחק בנדר בנדר ע"ה סיפר, שפעם נסע נסיעה מפרכת יחד עם רבי אברהם ב"ר נחמן, ומאוחר בלילה, סמוך מאוד לחצות, הגיעו למחוז חפצם. רבי לוי יצחק היה בטוח שרבי אברהם כבר לא יקום הלילה, לרוב עייפותם. והנה מגיע חצות, והוא רואה שכבר קם... כשראה רבי אברהם את פליאתו, אמר לו "מיר זענען סאלדאטן" - אנחנו חיילים. של השם יתברך. אין כזה דבר שחייל יאמר "אני עייף", "קשה לי", "ישנתי לא נוח"... אם צריך לקום - קמים.

היו הרבה חסידים עובדי ה' שבימות החורף נהגו לשבור את הקרח כדי לטבול. בגמרא מובא דבר זה כאחד משבחיו של בניהו בן יהוידע, "דתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל"י, ומדובר על זמן הנביאים, ובדור אחד או שניים לפנינו, בתקופות מסוימות יהודים קיימו זאת יום יום.

רבי אברהמלה שטרנהארץ, בימי זקנותו, כשכבר היה מעל לגיל תשעים, אירע לו פעם שהיה חולה

אֵלֹהֵינוּ הֵן דּוֹגְמָאוֹת לְדֶרֶךְ חַיִּים שֶׁל חֲסִיד
ה'מֵהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
אוֹלָם בּוֹדָאֵי לְזִכּוֹת לַכֶּךָ אֲפֹשֶׁר רַק
בְּכּוּחַ הַצְּדִיקִים, כִּי אָדָם לְבָדוֹ אֵינּוּ יִכּוֹל
לְהִגִּיעַ לְמִדְרָגָה כְּזֹאת.

הַהִיפֵךְ מִסִּבְרַת הָעוֹלָם

בֵּלְעָלְמָא שֶׁל דְּבַר, שְׂרַבְיָנוּ מְדַבֵּר עַל אָדָם
הַחֲפִיץ לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
וְהַנִּכְנַס לְעִבּוּדָה בְּדֶרֶךְ זֹאת, יֵשׁ לוֹ הִרְבֵּה
מִנִּיעוֹת. דְּבָרֵי הַרְבֵּי הֵם בְּדִיּוֹק לְהִיפֵךְ
מִתְפִּיסַת הָעוֹלָם. מִחֲשֵׁבְתוֹ הִרְגִּילָה שֶׁל
הָאָדָם הִיא: אִם הַקַּב"ה 'מְשַׁלֵּם' לִי שֶׁכָּר
עַל הַמְצוּוֹת, מִשְׁמַע שֶׁהוּא נִהְנֶה
מִעִבּוּדָתִי, וְאִם כֵּן אֲנִי בְּעֵצֶם עוֹשֶׂה לוֹ
טוֹבָה... וּבִפְרָט אִם זֹכָה הוּא לְקוֹם
בְּהֵנֶן הַחֲמָה, וְעוֹד לְהִיּוֹת מֵהַעֲשֵׂרָה
רֵאשׁוֹנִים הַנוּטְלִים שֶׁכָּר כִּנְגַד כּוֹלָם,
חֹשֵׁב הוּא בְּדַעְתּוֹ "זֶה הִיא שׁוּוֹה.
הַקַּב"ה מְאוּד נִהְנֶה, אַחֲרַת הוּא לֹא הִיא
מְשַׁלֵּם לִי כִּנְגַד כָּל בֵּית הַכְּנִסַת..."

ואֵיִלָּן הַרְבֵּי בָּא וְאוֹמֵר: לְהִיפֵךְ, הַרוּצָה
לְגַשֵּׁת אֶל הַקּוֹדֵשׁ, נִתְקַל בְּהַכְרַח
בְּמִנִּיעוֹת וְעִרְפֵּל, וְאִזּוֹ הָאָדָם מִבֵּין
פְּתָאוֹם שֶׁעָלְיוֹ לְהוֹדוֹת לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל
שִׁישׁ לוֹ זְכוֹת לְשַׁבַּת וּלְלִמּוּד תּוֹרָה אוֹ
לְבּוֹא לְבֵית הַכְּנִסַת לְהַתְפַּלֵּל. כְּשֶׁדוֹד
הַמֶּלֶךְ, רִגְלֵי רַבִּיעִי לְמַרְכָּבָה, הִיא בָּא
לְבֵית הַכְּנִסַת, הִיא אוֹמְרִי "וְאֲנִי בְּרֹב
חֲסִדֵיךָ אֲבּוֹא בִּיְתֶךָ", רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,

וּבְמִקּוֹם לְקוֹם בְּחִצּוֹת כְּדַרְכּוֹ, הַתְּעוֹרֵר
אַחֲרֵי עֲלוֹת הַשַּׁחַר, וּמִכִּיּוֹן שֶׁלֹּא הַבֵּין
בְּטִיב מִחֲלָתוֹ סִבַּר שֶׁהַתְּקַרֵּר בְּעִבּוּדַת
הַשֵּׁם, שֶׁכֵּן מֵעוֹלָם לֹא רָאָה אוֹר יוֹם
בְּקוֹמוֹ מִשְׁנַתּוֹ, וְתַהֵה "אֵיךְ אִירַע לִי
דְּבַר כֹּזֵה?"

הִיָּה בְּבִנְי-בְּרַק יְהוּדִי מֵאֲנ"ש, רַבִּי
יַעֲקֹב זְלִיג אוֹרְלַנְצ'יִק. בְּנַעֲוִרְיוֹ
הַתְּגוֹרֵר בְּעִיר אוֹסְטְרוֹב-מְזוּבִיִּצְק
שְׁבִפּוֹלִין, שְׁבָה נּוֹלְדָה אֲמִי, עִיר זוֹ
נִמְצָאָת בְּקִרְבַּת הַגְּבוּל עִם רוֹסִיָּה.
בְּתַחֲלִילַת הַתְּקַרְבוֹתוֹ, נִסַּע לוֹוֶרְשָׁה וְרִצָּה
לְהִיפְגֹשׁ עִם הַחֲסִיד רַבִּי יִצְחָק בְּרִיִּיטֵר.
הוּא יָדַע שְׂרַבִּי יִצְחָק אֵינּוּ מוֹכֵן לְדַבֵּר
עִם מִי שֶׁטֶרֶם הִיָּתָה לוֹ הַתְּבוּדָדוֹת,
בְּהִגִּיעוֹ לוֹוֶרְשָׁה נִכְנַס מִיד לְאַחַד
מִחֲדָרֵי הַתְּבוּדָדוֹת בְּשִׁטְיָבֵל כְּדִי
לְהַתְּבוּדֵד. הוּא סִפֵּר לִי "אֵיךְ בֵּין
גְּעוּוֹעֵן אֲזוּי אוּיס גְּעִמִּיטְשֶׁעט", הִיָּתִי
כָּל כֵּךְ יִגַּע וְעִיִּף מֵהַדֶּרֶךְ, לֹא יִכּוֹלְתִי
לְשַׁבַּת, רֵאשִׁי נִשְׁמַט מְרֹב עֵיִפוֹת, אֲבָל
יָדַעְתִּי שְׁבָלִי שֶׁאֲתְבוּדֵד הוּא לֹא יִדְבַר
אִתִּי. נִרְדַּמְתִּי, הַתְּעוֹרֵרְתִי וְהַמְשַׁכְּתִי,
וְכֵךְ הַתְּבוּדָדָתִי.

עוֹד נִמְצָאִים עִמָּנוּ הַיּוֹם שְׂרִידִים מְדוֹר
הַעֲבָר שֶׁאֲפֹשֶׁר לְרֵאוֹת אֲצֵלָם דְּבַר
זֶה, כְּדוֹגְמַת רַבִּי מִשֶּׁה בּוֹרְשְׁטִיין [ז"ל],
שְׁבּוֹמֵן שֶׁהַאֲבָרְכִים צְעִירִים עֵיִפִּים
בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, הוּא, שֶׁכָּבַר עֲבַר אֶת גִּיל
תְּשַׁעִּים, קָם בְּחִצּוֹת כְּנַעַר צְעִיר.

עשית עימי חסד, נתת לי רשות להיכנס לבית הכנסת!

מוספרים על אחד מתלמידי בעל ה'תניא', שאמר: "לפני שנעשיתי חסיד, תהיתי מהיכן ייקח הקב"ה גן-עדן בשבילי? האם העולם הבא יספיק עבורי? אבל אחרי שהתקרבתי לחסידות, התחלתי להבין כמה גדולים רחמי השם, שיכול לסבול אחד כמוני...". זהו ההבדל ה'קטן' שמלמדת תורת החסידות.

הרבי אומר ש"השם יתברך חפץ חסד הוא ומסתיר את עצמו כביכול בהמניעה הזאת. ומי שהוא בר דעת, הוא מסתכל בהמניעה, ומוצא שם הבורא ברוך הוא", ולכאורה הדבר צריך ביאור, נתפוס למשל יהודי שכיוון את השעון כדי לקום מוקדם לתפילה, אירעה תקלה והשעון לא צלצל, הוא הפסיד את המניין שרצה וכעת הוא צריך להתפלל בחטף. הוא מרגיש אכזבה. או אדם שבא ללמוד והריכוז ממנו והלאה, הוא מנסה להתרכז בלימוד ופשוט אינו מצליח. מה הפירוש שהקב"ה מסתתר בתוך המניעה?

השי"ת אוהב את ישראל יותר
מאהבת משפט

רבינו מבאר בהמשך התורה את פנימיות העניין:

פי השם יתברך אוהב משפט (ישעיה סא, תהלים לז), וגם הוא אוהב ישראל, אך אהבתו שהוא אוהב את ישראל היא גדולה יותר מהאהבה שהוא אוהב את המשפט (עין זהר אמר צט): ועל כן, כשמדת הדין מקטרג על מי שאינו ראוי להתקרב להשם יתברך לבלי להניחו לכנס לדרך החיים, להתקרב לצדיק האמת ולדרך האמת, והשם יתברך הוא אוהב משפט, על כן הוא יתברך מכרח כביכול להסכים להזמין לו מניעות למונעו מדרך החיים כפי הראוי לו לפי מעשיו הרעים, על פי הדין והמשפט. פי הוא יתברך אינו יכול לדחות את הדין, פי הוא יתברך אוהב משפט כנ"ל, אך מאחר שבאמת הוא יתברך אוהב ישראל ואותה האהבה של ישראל היא גדולה יותר מהאהבה של המשפט כנ"ל, מה עושה השם יתברך? פי הוא מכרח כביכול להסכים על המניעות למונעו מן האמת מחמת הדין והמשפט שעליו, פי הוא אוהב משפט כנ"ל, אבל אף על פי כן באמת לאמתו רצונו וחסדו יתברך, שאף על פי כן יתקרב האדם אליו יתברך, פי הוא אוהב ישראל יותר מהמשפט כנ"ל. על כן, השם יתברך נותן רשות להזמין לו מניעות, אבל הוא יתברך בעצמו מסתיר את עצמו כביכול בתוך המניעות. ומי שהוא בר דעת יכול למצא את השם יתברך בתוך המניעות בעצמן.

המניעות אינן אלא דמיון בעלמא, לא היה צריך להרבות בדברי התחזקות כל כך, אלא לטפל בדמיון שלנו...

א הביאור הפשוט של דברי רבינו הוא, שאם מחשבותיו של האדם מובילות אותו למסקנה "הקב"ה מפריע לי כי אינו חפץ שאתקרב אליו" - על כך אומר רבינו שאין מציאות כזו.

ב מושגי העולם הזה, כשנוסעים בכביש, לפעמים נתקלים במחסום המונע מעבר. אף אחד לא מעלה בדעתו לומר, שבאמת מעוניינים שישבור את המחסום ויעבור, אלא המשמעות היא כפשוטה: לא רוצים לאפשר לאדם לעבור. כשהקב"ה מזמן לאדם מניעה, הוא נוטה לפרש זאת לפי מושגי העולם הגשמי, ומגיע למסקנה "כנראה השם יתברך אינו רוצה שאלך בדרך זו". ועל זה אומר הרבי "כי באמת אין שום מניעה". דהיינו: אין יהודי בעולם, שהקב"ה אינו חפץ שיתקרב אליו ויתדבק בו.

כ לא אחפוץ במות המת

א האדם החוטא שבחוטאים והפושע שבפושעים, הקב"ה חפץ בו ומצפה שישוב אליו. ועל זה אומר הקב"ה על ידי הנביא יחזקאל "כי לא אחפוץ במות המת (והכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים,

ז רבינו מוסיף משפט, הנשמע לכאורה מקומם: "כי בְּאֵמַת אֵין שׁוּם מְנִיעָה בְּעוֹלָם כָּלָּל!", והדבר לפלא, הלא כתבי רבינו ומוהרנ"ת מלאים מזן אל זן בהתייחסות נרחבת לסוגיית המניעות, ואף חיבור שלם נלקט מדבריהם הקדושים, 'משיבת נפש', שעניינו לחזק את האדם ולהעניק לו כלים להתמודד עם המניעות ולא לסגת לאחור מפניהן, והנה כאן רבינו קובע לאמור: "כי באמת אין שום מניעה בעולם כלל!".

ואם לא די בכך, מוסיף רבינו: "כי בְּתִקְף הַמְּנִיעוֹת בְּעֶצְמָן נִסְתָּר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְעַל יְדֵי הַמְּנִיעוֹת בְּעֶצְמָן דִּיקָא יְכוּלִין לְהִתְקַרֵּב לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ". אם היה נוקט בלשונו ש'למרות המניעות, יכולין להתקרב להשם יתברך, היינו יכולים להבין. אבל כיצד יתכן שהמניעות בעצמן מביאים לידי התקרבות?

נטיית האדם לפרש את המניעות

לפי מושגי העולם

אבל הענין הוא כך. וודאי שאי אפשר לומר שמי שרוצה לעבוד את השם, אין לו שום מונעים ומפריעים בדרכו. כי רבינו מאריך לבאר בספריו כמה מניעות מוכרחים לעבור בעבודת השם, ורוב ככל דברי ההתחזקות בספרי רבינו סובבים סביב קוטב זה. ואם

והגה רעיונות שונים ומעוותים, רחמנא ליצלן, איך לעבור על החמורות ביותר כדי להכעיס את בוראוי.¹

לאחר מכן תפסו אותו שרי הצבא של אשור ואסרו אותו בנחושתיים ולקחוהו לבבל, ומובא ב'פסיקתא'² על הפסוק 'ויאסרו אותו בנחושתיים': "מהו בנחושתיים? אמר רבי לוי בר חיתה, עשה לו כמין מולי (דוד) של נחושת, ועשה אותו נקבים נקבים, ונתנו לתוכו, והתחיל מסיק תחתיו. וכיון שראה צרתו צרה, לא הניח עבודה-זרה בעולם שלא הזכירה. וכיון שלא הועיל כלום, אמר: זכור אני שהיה אבא מקריא אותי את הפסוק הזה³ 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו, כי קל רחום ה' אלוקיך לא ירפך ולא ישחיתך', הרי אני קורא אותו, אם יענה לי - הרי יפה, ואם לאו - כל אפיא שוין..."

דהיינו שאמר לה' יתברך "אם אינך עונה אותי, הרי אתה כאחד מהם..."⁴, והרי הדברים הללו הם עזות וחוצפה שאין לשער, כביכול הקב"ה חייב לו משהו... ואכן חז"ל מספרים

כמבואר (בירושלמי⁵) נאום ה' אלוקים והשיבו וחיו"י, "אם אחפוץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה"⁶.

אפילו ירבעם בן נבט, שחטא והחטיא את כל ישראל, אף על פי כן "תפשו הקב"ה בבגדו ואמר לו: חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן". אבל הוא החמיץ את ההזדמנות כששאל "מי בראש?" וכשאמר לו הקב"ה "בן ישי בראש", לא אבה לשוב בתשובה. ועל כך כתוב "אחר הדבר הזה, לא שב ירבעם מדרכו"⁷. ירבעם הפסיד את הכל וחז"ל אומרים שהוא אחד מהמלכים שאין להם חלק לעולם הבא⁸. על כל פנים רואים אנו שגם חוטא כזה, תפסו הקב"ה בבגדו וקרא לו לשוב בתשובה.

ובן מנשה מלך יהודה, שהיה רשע גדול עד שגרם שתסתלק השכינה מישראל ובית המקדש יחרב, כמובא בספר מלכים⁹, כל כך הרבה מנשה להרשיע, שחז"ל מספרים שהיה 'מחמיר' לעשות דווקא את העבירות הגדולות ביותר, שהעונש עליהן חמור ביותר מבין כל ארבע מיתות בית דין,

יג. ברכות פרק שני. יד. יחזקאל יח, לב. טו. שם לג, יא. טז. מלכים-א יג, לג. יז. סנהדרין צ ע"א; קב ע"א. יח. מלכים-ב, פרק כא, י-טו: "וידבר ה' ביד עבדיו הנביאים לאמור, יען אשר עשה מנשה מלך יהודה התועבות האלה הרע מכל אשר עשו האמורי אשר לפניו ויחטיא גם את יהודה בגילוליו, לכן כה אמר ה' אלוקי ישראל הנני מביא רעה על ירושלים ויהודה אשר כל שומעה תצילנה שתי אוזניו... ונטשתי את שארית נחלתי ונתתים ביד אויביהם והיו לבז ולמשיסה לכל אויביהם". יט. ע' סנהדרין קג ע"ב. כ. פסיקתא דרב כהנא, שובה סימן קב, על דברי הימים-ב, לג יא-יג. כא. דברים ד, ל.

"וביערת הרע מישראל, וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד" ומדוע עשה לו נס כזה?

לרחמי השם אין גבול

אך זאת צריכים אנחנו לדעת, שכשם שהקדוש ברוך הוא אין סוף, כך גם אין סוף למידותיו. ולמידת רחמנותו יתברך על כל אחד ואחד מישראל, שהוא 'חלק אלוך ממעל' - אין גבול. ודבר זה, אין ביכולת בשר-ודם המוגבל, להבינו.

אמנם מצווים אנו על התרחקות מרשעים^כ ובכל התפילות אנו אומרים "ולמלשינים אל תהי תקווה, וכל המינים כרגע יאבדו" וכו' ומובא בפוסקים שמי שאינו אומר ברכה זו, חוששים שמא נזרקה בו מינות^כ, ובזמן שיש סנהדרין, מי שעובר עבירות מסוימות, צריכים לסקלו, או להשית עליו עונש מיתה אחר על פי הדין. אך כל זה לגבי ההנהגה המוטלת עלינו על פי דיני התורה. אבל מצד הנהגת השם יתברך בעצמו, אם החוטא, אפילו הגדול ביותר, ישוב בתשובה באמת - הקדוש ברוך הוא 'הפוך את העולם' כדי לקבלו.

וגם ד' מיתות בית דין, אין משמעותם שהקב"ה כביכול נוקם באדם

שהמלאכים לא רצו שתפילתו תישמע, מחמת ששנאוהו: "והיו מלאכי השרת סותמין את החלונות של רקיע, שלא תעלה תפילתו של מנשה לפני הקב"ה, והיו אומרים לפני הקב"ה: אדם שהעמיד צלם בהיכל, יש לו תשובה? אמר להם הקב"ה: אם איני מקבלו בתשובה, אני נועל דלת בפני כל בעלי תשובה. מה עשה לו הקב"ה, חתר לו כמין חתירה תחת כסא כבוד שלו, ושמע את תחינתו. הדא דכתיב: 'ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו', אמר רבי אלעזר ב"ר שמעון: בערביא צווחין לעתירתא, חתירתא (בערבית קוראים למחתרת - עתירתא). 'וישיבוהו לירושלם למלכותו'^כ. כמה השיבו? ר' שמואל בר נחמן בשם ר' אחא: ברוח השיבו. כמה דאת אומר: משיב הרוח. 'וידע מנשה כי ה' הוא האלוקים' - באותה שעה אמר מנשה: אית דין ואית דיין".

הוא הפך לסמל לבעל-תשובה, עד שבמוסף לראש השנה ויום כיפור, יש תפילה לחזן: "וחתור חתירה מתחת כסא הכבוד לקבל תשובתי, כשם שקיבלת תפילת מנשה"^כ.

ולכאורה פלא גדול שהשי"ת קיבל את תפילתו, שהרי אם היה נשרף בבבל, היה מתקיים^כ

^כ פסיקתא שם. ^כ אמנם יש גרסה אחרת, 'כשם ששמעת לתפילת משה'. ^כ דברים יז יב-יג. ^כ כה. ע"י ספר המידות ערך 'הרחקת רשעים'. ^כ כו. רמב"ם הלכות תפילה הלכה ג.

אולם יחד עם זאת צריך לדעת, שכל העונשים אינם אכזריות, וגם הגיהינום בכלל זה. שהרי 'משפט רשעים בגיהינום שנים עשר חודש' כ, דהיינו מכיוון שתכלית האדם היא להתענג על השם וליהנות מזיו שכינתו, ומי שנתגשם בחלאת עוונותיו, אינו מסוגל ליהנות מהאור הרוחני, לפי שאין לו את היכולת לכך, על כן, כשנשמט יהודי חוטא באה לעולם האמת, מכיוון שהקב"ה רוצה לזכותו להרגיש בנועם זיו אורו, צריך הוא לזככו, לנקותו ולטהרו - 'מנסרי מגרמיה', כמובא בתורה ד'.

ומבאר בזה רבי אברהם ב"ר נחמן, שאם האדם ח"ו אינו שב בתשובה באמת על חטאיו, אזי הקב"ה מרחם עליו ומזככו על ידי ייסורים ומיתה, שזה ענין נסירת וחקיקת העצמות, המובא שם, כדי שיוכל להפוך לכסא לקדושה א.

בגלל חומרת מעשיו, זו הסתכלות של קטני הדעת. הרי מובא במשנה כי שכל המומתין מתוודין כ. ומטרת המיתה, יחד עם הוידוי - שהחוטא יזכה להגיע לתיקונו. כי הקב"ה יודע שלפי גודל חטאו, רק באופן זה תבוא נפש זו לידי תיקון ואז היא תוכל לעלות למקום שצריכה לעלות.

וכך גם לגבי המושג 'גיהינום', שנתפס בעיני רבים באופן ילדותי. הלא כדי שהחוטא יגיע לגיהינום, צריך הוא זכות. יש נשמות שמשוטטות זמן רב בעולם-התוהו, או שמתגלגלות באבנים ועצים ובעלי-חיים מאות שנים, עד שלבסוף מרחמים עליהן ומביאים אותן לגיהינום.

השם ירחם עלינו ויצילנו מ'זכויות' כאלה. שנזכה לעשות רצונו יתברך ובמלאות ימינו לבוא קמי מלכא בחדווה. בשביל כך אנחנו מתקרבים לצדיקים, שיעסקו בתיקוננו הנצחי.

כז. סנהדרין ו, ב. כח. ויודוי זה, של אדם היודע שעוד מעט תעלה נשמתו לעולם האמת - אפילו מי שלבו לב אבן והיה שומעו, היה היצר-הרע בורח ממנו לזמן רב... כט. משנה עדויות ב, י. פ. גם בעולם הזה ניתן לראות דוגמה לכך, כאשר יספרו לאדם רחוק מן הקדושה איזה תענוג רוחני יש מלימוד סוגיה בגמרא, או שמיעת תפילה עריבה, הוא לא יבין כלל מה חפצים ממנו, משום שאין לו הרגש בדברים שבקדושה מחמת היותו מגושם. 'בשרא דתורא' (בשר שור) - זה מדבר אליו... 40. ראה 'ביאור הליקוטים' על תורה הנ"ל, וז"ל: "קא מנסרי מגרמיה מטללתא וכו', נעשו כסא להקדושה. בהשתוות המשל להנמשל נראה מבואר, שכמו שלא היה ביכולת לבנות השתין מחוץ מגרמי הדג, אם לא בחקיקתם ונסירתם תחילה למטללתא, כן גם היוצאים מכלל ישראל על ידי מעשיהם הרעים, אין ביכולת לעשות מהם כסא לקדושה, אם לא בחקיקת עצמותם, אשר בזה כלול כל מיני יסורים ומיתה, כמבואר מהבאתו על זה את הכתוב 'עוונותיכם היטו אלה', 'תמותת רשע רעה'. כי כהכרח הישות והגוף [הנ"ל בדיבור המתחיל 'גרבי' וכו'], כן הכרח הזיכרון אשר לו. ואם אין האדם מזכך בעצמו ישות גופו, כנ"ל בדיבור המתחיל 'לבטל' וכו', יש שמרחם עליו השם יתברך, לזככו על כל פנים בחקיקת עצמותיו ביסורים ומיתה כנ"ל. ויש שמזככם בנסירת עצמותם ועונשים הקשים שלעתיד, עד שנהפכים לכסא והדום תחת רגלי הצדיקים. וירגישו וידעו מעט, גם על ידי זה, מעין עונג הדעת שלעתיד [כן מבואר מדברי אדמו"ר ז"ל, ששמעתי בזה בעל פה].

הרבי מגלה מה נעשה מאחורי הפרגוד...

ובל^פ הדברים הוא, שאין מציאות כזו שהקב"ה אינו רוצה את האדם, וכשם שכל הייסורים העוברים על האדם, הן בחייו, הן לאחר מלאות ימיו, אינם אלא לזככו ולהכשירו לקבל את זיו אורו יתברך, כן הדבר גם לענין כל המניעות שיש לאדם על דברים שבקדושה, שלעולם אין כוונתו יתברך חלילה לדחות את האדם, כי לא ידח ממנו נידח, ואלוקים חשבה לטובה.

פעם למדתי תקופה מסוימת עם חברותא שהיה נכד בעל ה'שפת אמת' זי"ע, יהודי זה היה 'כלי' מלא תורה וחסידות, פעם אמר לי בשם זקנו הגדול שהתבטא בהאי לישנא: "מתפלא אני על מוהר"ן מברסלב, איך הוא נתן אמון כל כך באנשים, עד שגילה להם סודות מאחורי הפרגוד".

הרי יש להקב"ה הנהגה של הסתר פנים, וצריך לתת אמון מלא באדם כאשר מגלים לו את סתרי הנהגת הבורא, שלא ישתמש בזה לרעה ולא יקלקל חלילה על ידי ידיעות אלו. והרבי נתן אמון באנשים, כאומר: אני מאמין בכך שכאשר אגיד לך את הדיבורים הללו, אתה תשתמש בהם לטובה. זהו דיבור עצום מאוד.

כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה, חוץ מ'צא'

ידוע המעשה על אלישע בן אבויה - 'אחר'^פ, שהיה אחד מארבעה תנאים ש'נכנסו לפרדס', וכניסה זו גרמה לו 'לקצץ בנטיעות' לאחר שראה את מלאך מט"ט יושב וכותב זכויותיהם של ישראל וטעה לחשוב שיש חלילה שתי רשויות, יצתה בת קול ואמרה:^פ "שובו בנים שובבים" - "חוץ מאחר", אמר הואיל ואיטריד שהוא גברא מההוא עלמא ליפוק ליתנהי בהאי עלמא" [הואיל ונטרד האיש ההוא מן העולם הבא, יצא ויהנה בעולם הזה], ויצא לתרבות רעה, רח"ל.

וכתב על זה בעל ה'ראשית חכמה'^פ: "וזהו מה שאמרו ז"ל^פ: כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה, חוץ מ'צא'. בעל הבית דהיינו הקדוש ברוך הוא, כל מה שיאמר לך עשה מהמצוות, עשה, חוץ מ'צא', שאם יאמר לך צא מביתי ואל תכנס, כענין אלישע-אחר, אל תשמע לו, אלא תכנס בתשובה, כי זה חשקו של בעל הבית, אלא שמטעה".

ישא^פ אדם: מה פירוש הדברים? אם אין מתכוונים לרחקני, מפני מה אומרים לי 'צא'?

על זה כותב מוהרנ"ת דברים נוראים ונפלאים, והם סובבים על דברי

^פ חגיגה טו ע"א. ^פ ירמיה ג, יד. ^פ ב'שער הקדושה' פרק יז; והובאו דבריו בשל"ה הקדוש במסכת ראש השנה עמוד הדין דף נ"ט ע"ב. ^פ פסחים פו ע"ב. וכע"ז במסכת דרך ארץ רבה, פרק ד.

שמוצא ורואה שמרחקין אותו יותר, הוא מרחם על עצמו יותר וצועק אל ה' יותר ויותר מעומק דלבא, עד ישקיף וירא ה' משמים. כי באמת השם יתברך חפץ חסד הוא, ואין שום דבר שיעמוד בפני התשובה, וכמו שמצינו כבר בכמה וכמה רשעים גדולים שפגמו בטיפי המוח וכפרו בעיקר ואף על פי כן נתקבלו בתשובה. ואזי כשזוכה לעמוד בניסיון הזה ושב בתשובה שלמה אף על פי שנדמה לו שמרחיקין אותו כנ"ל, אזי השם יתברך מרחם עליו ונתקרב על ידי זה דייקא, על ידי שעמד בניסיון הזה של התרחקות כנ"ל, והבין"ע.

'אמת' ו'הנהגה'

מי שידוע את דברי ה'ליקוטי הלכות' הללו, כבר אינו נופל בדעתו כשרואה בספרים שכביכול אין לו תקווה. כי לפי העולה מדברי רבי נתן, יש שני דברים: אמת, והנהגה. האמת – היא שאין יהודי בעולם שהקב"ה אינו חפץ בו ומחכה לו שישב אליו. והנהגה – שמן השמים מתנהגים עם אותם אנשים שהרבו לחטוא, ובפרט בעניין הידוע, או כדוגמת 'אחר' שהיה "יודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו" – באופן של הרחקה.

כשם שהשכר הגדול ביותר הוא קירבת אלוקים, להתענג על ה' וליהנות

הזוהר הק' שעל הפגם הידוע אין מועיל תשובה"ע. וזה לשונו הטהור:

"כי באמת לאמתו אין שום דבר שיעמוד בפני התשובה, ואף על פי שכתוב"ע 'כל באיה לא ישובון' וכו', ואיתא בזוהר שאין מועיל תשובה על פגם טיפי המוח, אף על פי כן באמת לאמתו מועיל תשובה, וכמובא בכל ספרי מוסר, וכמו ששמעתי מפי רבינו ז"ל בפירוש"ע. רק מחמת שפגם כל כך, על כן הוא צריך להתנסות ולהצטרף ולעמוד בניסיון הזה של התרחקות הזאת, דהיינו שירחיקו אותו כל כך בכל מיני התרחקות, דהיינו שכותבין עליו שאין מועיל תשובה וכו'. וכשהוא פתי וסכל ואינו מרחם על עצמו שלא לאבד את עולמו ח"ו, אזי מוצא פטור לעצמו להתרחק מן התשובה, מאחר שכבר נכתב עליו שאין מועיל לו תשובה ח"ו.

"אבל" מי שחושב באמת על התכלית שלו ויש לו רחמנות על עצמו, אזי אף על פי שרואה כל מיני התרחקות שבעולם ואף על פי שכתוב עליו שאין מועיל לו תשובה, אף על פי כן אין מסתכל על זה כלל, אדרבא, יש לו רחמנות יותר על עצמו, כי אף על פי כן מה יהא בסופו ומה יעשה ליום פקודה, ומי שאינו רוצה להטעות את עצמו שלא לאבד את עולמו ח"ו, כל מה

19. בפרשת ויחי דף ר"ט ע"ב: "כולהו חייביא אית להו תשובה, בר מהאי". 20. משלי ב, יט. 21. עי' 'שיחות הר"ן' סי' עא. 22. 'ליקוטי הלכות' תפילין ד, ד.

להרשיע?], אלא מי שאכל שום וריחו נודף - יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף?!^מ כלומר: האם מי שכבר חטא, מותר לו לחטוא עוד?! וכי יש לו לאדם להיכן לברוח מפניו יתברך?!
אולם מי שמחפש תירוץ לפרוק מעליו עול רח"ל, אין תירוץ טוב יותר מאשר 'חוק מאחר'. הרי הקב"ה אמר לי שאינו חפץ בי!

הבת-קול היא ההתעוררות הבאה לאדם

ובאמת, מבואר בספרים בעניין הבת-קול, על פי ביאור הבעל-שם-טוב הקדוש^{טו} על מאמר חז"ל במסכת אבות^{מז} "בכל יום ויום בת-קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" וכו' (וכעין זה מובא בזוהר הקדוש^{מח} "בכל יומא ויומא כרוזא קארי ואמר 'עד מתי פתאים תאהבו פתי' וגו' 'שובו בנים שובכים ארפא משובתיכם'", והקשה הבעש"ט: עבור מי הבת-קול הזאת יוצאת? ממה נפשך, אם בשביל הרשעים, הרי אינם שומעים זאת, ואם בשביל הצדיקים הזוכים לשמוע כרוזים דלעילא, הרי

מזיו שכינתו, וכלשון רבינו בתורה ב' בליקוטי תנינא "כי זה עיקר שעשוע עולם הבא - להודות ולהלל לשמו הגדול יתברך ולהכיר אותו יתברך, שעל ידי זה סמוכים וקרובים אליו", כן להיפך, העונש הגדול ביותר, אינו גיהינום. כשהאדם מונח במושגי-בשר, נדמה לו שאין גרוע מן הגיהינום השורף, או לחילופין, גיהינום של שלג^{מב}, אבל באמת, העונש הגדול ביותר הוא הסתרת פני השם. וכדרשת חז"ל^{מא} על הפסוק^{מב} "הִפְרַת תְּכַרְתְּ הַנֶּפֶשׁ הַהִיא" - הכרת בעולם הזה, תכרת לעולם הבא", כשאדם נכרת ח"ו מהשם יתברך, זהו העונש הקשה ביותר^{מג}.

והנה בעניין 'אחר', לכאורה אם השם יתברך באמת לא רצה בתשובתו, איזו טענות יש עליו? ואם חפץ לקבלו, מדוע אמר לו 'חוק מאחר'? הלא בעקבות כך התפקר לגמרי.

אלא, שאם היה מבקש באמת לשוב להשם יתברך, לא היה מסתכל על זה. וכמאמר הגמרא^{מד}: "מאי דכתיב (קהלת ז, יז) 'אל תרשע הרבה' וגו' הרבה הוא דלא לירשע, הא מעט לירשע? [משמע ש'קצת' מותר

מ. אבי מורי ע"ה שהה בסיביר במשך ארבע וחצי שנים, לאחר שנשלח לשם ע"י הסובייטים לעבודת פרך. הוא סיפר שעד 35 מתחת לאפס יצאו לעבוד בחטיבת עצים ביערות, אולם יותר מכך, לא יצאו. מדובר היה בקור בלתי נסבל שהמחיש מעט מהו גיהינום של שלג'. **מא**. שבועות יג ע"א. **מב**. במדבר טו, לא. **מג**. וכלשון האור החיים' הק' שם: "שאותו השורש הדבוק מהנפש למקום שממנו חוצבה, יכריתנו ה' ושוב אין לה יניקה וזו היא מיתה רח"ל". **מד**. שבת לא ע"ב. **מה**. עי' ליקוטי הלכות' בכור בהמה טהורה ד, כז. **מו**. 'דגל מחנה אפרים' פ' ויקרא. **מו**. פרק ו, ב. **מז**. נשא דף קכו ע"א

דלעילא לכל ישראל ומתעוררים לתשובה, וזו הבת-קול הצועקת "שובו בנים שובבים" ונכנסת בלב בני האדם. וגם 'אחר' התעורר אז, אלא שלא השגיח בהתעוררות זו, כי סבר שלפי גודל חטאיו אין מועיל לו תשובה.

כשמתחזק לשוב, עוקר מידת הדין

ואצל כל אדם יש בחינה זו, שלפעמים מרוב המניעות והרדיפות והנפילות שעובר, הוא באיזה שהוא מקום שומע שהקב"ה אומר לו 'חוק' מאחר'. בכל פעם שהוא מתחיל להתקרב לה', הוא נופל. מתקדם, ונופל עוד יותר. עד ששואל את עצמו: מה יהיה הסוף?

אינם זקוקים לתוכחה זו, כי הם עושים רצון ה'.

אלא, מבאר הבעש"ט, שאין זו בת-קול הנשמעת באוזני בשר, אלא בלב האדם; כאשר פתאום באה בלבו התעוררות ושואל את עצמו "מה יהיה עימי? היכן אני?", ואומר הבעש"ט: כאשר נכנס בך הרהור תשובה, איזה געגוע, השתקקות לבורא - עכשיו שמעת את הבת-קול.

ומובא, ש'אחר' שמע בת-קול זו מאחורי בית קדשי קדשים ביום כיפור שחל בשבת. ומבאר רבי צדוק הכהן מלובלין^מ, שפירוש הדבר הוא שביום כיפור יש אתערותא

^מ ראה 'תקנת השבין' לרבי צדוק הכהן, דף נו ע"ב, וז"ל: "וכפי הירושלמי דחגיגה וכן הוא במדרש רות וקהלת שם והובא ג"כ בתוס' חגיגה שם, דאחר שמע בת-קול זה מאחורי בית קדשי קדשים ביוה"כ שחל בשבת, נראה דעיקר תוקף התעוררות זה הוא ביוה"כ דאז הוא ההתעוררות הכל הלבבות דבני ישראל דכמעט אין אחד מישראל שלא יעלה בלבבו אז איזה הרהור תשובה בלבבו והוא מאותו הקול 'שובו' וגו' המפוצץ ויוצא מסוף עולם ועד סופו ונשמע לכל הלבבות מבני ישראל אשר לא נטמעו עדיין בין העמים לגמרי, דאפילו אחר שנגזר עליו 'חוק' וגו', מכל מקום שמע הבת-קול ולא לחינם שמעו, והיינו שגם הוא התעורר אלא שלבו התעוהו לחשוב כי חטא כל כך עד שאין התשובה מועלת לו עוד ומן השמים פותחין לבא ליטמא ע"י השמיעה ד'חוק' מאתר' דזה הפתיחה, שמראין לו שאין מעוררים אותו לגמרי כמו לכל ישראל, אבל אדרבא מראין לו פתח כאילו הוא חוק מהם, והיינו מצד הבת-קול ד'שובו' וגו', וכידוע דגם הוא אילו נתחזק עם כל זה ושב, ה' מועיל לו, דאין לך דבר העומד בפני התשובה, ואף בת-קול זה ששמע, אף שה' לטורדו מצד 'הבא ליטמא', מכל מקום אילו ה' בא ליטהר, ה' גם זה לסיוע לו, דה' לו להתבונן אילו לא חפץ בו ד' למה השמיעהו באמת ואין השי"ת חפץ במות המת ולמה זה יגלה לו שנדחה אם לא כדי שיתעורר על ידי זה לשוב עוד בחזקה יותר, להתמרמר לפניו יותר ולעורר רחמים רבים על עצמו ולהרבות בתפילה ותחנונים, וכענין מה שאמר ד' למשה בחטא העגל להודיע ענשו וחרונו עליהם כדי שיתפלל בעדם, וכן הוא אצל אחר לענין זה, הודיעהו כדי לעוררו שיירחם על עצמו איך בן חביב כמוהו שזכה כבר ליכנס בפרדס ולחפש בגנזיא דמלאך, נטרד בפתע פתאום ולהרים קול בכי ותחנונים לפני אביו שבשמים ובודאי רחמי שמים מרובים כרחם אב על בנים שאף שזרקו לחוק ואומר שלא יניחו עוד ליכנס לביתו, מכל מקום עיניו צופיות כל שעה שישבו וירחמהו כי יטיב מעשיו ואפילו אם נסגרה הדלת לפניו בכל העולמות מפני מידת הדין, ידו של הקב"ה פרוסה תחת כנפי החיות לקבל בעלי תשובה, כמו שמובא (בפסחים קי"ט א) והוא המחותרת ברקיע שעשה הקב"ה למנושה לקבלו בתשובה מפני מידת הדין, כמו שמובא (בסנהדרין ק"ג א), כי הוא היה גם כן דוגמת אחר דידע כוחו ומרד, כמו שמובא בירושלמי ומדרשות שם בטעם 'חוק' מאחר', כי גם מנושה היה תלמיד חכם גדול".

די בתפילה לבד, אלא ב'עתיקא' תליא מילתא, צריך להמשיך רחמים מ'עתיק', מ'כתר'. ולפיכך "דבר אל בני ישראל וייסעו", וכך עשו ואז נבקע הים. כלומר, שלא היה אפשרי לבטל את הקטרוגים הגדולים שהיו אזי, כי אם על ידי מסירות נפש.

וכן אצל כל אדם, אף אם יהיה חוטא ופושע ביותר, ברגע שמוכן הוא למסור נפשו להשם יתברך, אי אפשר לקטרג עליו.

מזבא בגמרא על הפסוק בקריאת שמע^ג "ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך וגו' בכל לבבך - בשני יצריך, ובכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך, ובכל מאורך - בכל ממונך", שואלת הגמרא^ד, הלא אם אדם מוכן למות על קידוש השם, כל שכן שיסכים למסור את ממונו, ומדוע צריך לצוות עליו זאת בנפרד? "אלא אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר 'בכל נפשך', ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר 'בכל מאורך'."

או"ם עדיין קשה להבין, איך יתכן שאדם ימסור את חייו, ואילו את ממונו לא ימסור. אלא שבאמת, קשה יותר לחיות על קידוש השם יום

ובאמת אין זו הרחקה אמיתית מצד השי"ת, אלא שלפעמים כדי לכפר על חטאים מסוימים, או על מעשיו בגלגול אחר, שעבור זה נשלח האדם לעולם על מנת לתקן, נוהגים עמו מן השמים כאילו אין חפצים בו. בכל פעם שהוא ניגש אל הקודש - משליכים אותו החוצה ואין מניחים לו להתקרב. וזאת, כדי לנסותו מה יעשה. וכאשר ממשיך להתאמץ ולהתייגע לעבוד את ה' עם כל עגמת נפשו ושבירת לבו והחושך המונע בעדו - בזה הוא מבטל ועוקר את מידת הדין. כי על אדם כזה, שעובד את ה' במסירות נפש למרות כל ההפרעות, אי אפשר לקטרג כלל.

בעתיקא - במסירות נפש - תליא כולא

איתא בזוהר הקדוש^ה על הפסוק^ו "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי", שלכאורה הוא פלא, וכי מה יש לו לאדם לעשות בעת צרה אם לא לצעוק אל השם? אלא "תאנא בספרא דצניעותא: 'אלי' דייקא, בעתיקא תליא כולא", דהיינו שכשמשה רבינו צעק, אמר לו הקב"ה: אתה מתפלל לשם הוי"ה, אבל הקטרוג גדול כל כך, שאין

ג. בשלח דף נב ע"ב. נא. שמות יד, טו. נב. וכמובא בבראשית רבה פרשה נ"ז ובשמות רבה פרשה כ"א, שמידת הדין קטרוגה "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה" וכו'. נג. דברים ו, ה; ברכות נד ע"א. נד. ברכות סא ע"ב.

יום, שעה שעה, מלמות פעם אחת על קידוש השם.

ובמו שכתב רבי יוסף המכונה 'החסיד יעב"ץ', שחי בזמן גירוש ספרדיה, שבזמן גזירת השמד של האינקוויזיציה, היו אפילו יהודים קלי דעת שבחרו להישרף באש ולא להמיר דתם (מלבד אלה שעסקו בחכמות ופילוסופיה, שלא עמדו בזה והמירו דתם כלפי חוץ וחיו כאנוסים). לעומת זאת, אם יאיימו על אדם שאם לא ישתמד - יחיה כל חייו בצינוק סגור, או בערבות סיביר, זהו ניסיון קשה בהרבה. וכן כשאדם עובר ניסיון קשה בממון, כשלוקחים ממנו הכל, או שאר ניסיונות שנמשכים יום יום, שעה שעה, הדבר קשה יותר ממיטה.

אפילו הוא נוטל את לבבך...

מובא בדברי רבינו בתורה יג, ש'נפש' היא בחינת 'רצון'. ועל דרך זה אומרים דיבור נאה בשם הרה"ק מקאצק: "בכל לבבך" - אפילו אם הקב"ה נוטל ממך את הלב וההרגש דקדושה, "אפילו הוא נוטל את נפשך" - יש לפעמים שהקב"ה נוטל מהאדם את הרצון והחשק והוא מאבד את המוטיבציה לעבוד את ה', וכלשון דוד המלך בתהילים י"לבי עזבני" - זו אחת המניעות הגדולות ביותר.

כשיהודי זוכה להרגיש טעם בלימודו, בתפילתו ושפיכת לבו לפני ה' - זהו התענוג הגדול ביותר בעולם, וכאשר נוטלים זאת ממנו והוא עמל ומתייגע בעבודת ה' וכבר אינו מרגיש חיות בעבודתו, אלא כמי ש'אוכל קש' - זהו ניסיון קשה מאוד.

זהו חלק מההנהגה של ההסתר פנים. הקדוש ברוך הוא רוצה לראות: מה תעשה אחרי שאני, כביכול, אינני מסתכל עליך. האם תניח את מקומך? הקב"ה מזמן לאדם בכוונה את המניעה ומסתתר בתוכה, וכוונתו היא שהאדם יתגבר על המניעה ואז יזכה לשבר את מידת הדין.

וודאי שהמניעות והתאוות, הן 'יצר הרע', אבל בפנימיות הדבר יש רצון השם, וכך גם כשאדם עובר קשיים שונים בחייו, עם בני ביתו וילדיו, או בכריאות גופו או בפרנסתו - בפנימיות הדבר מונח רצון השם, כי השם יתברך חפץ חסד הוא, כלשון רבינו, וזו הדרך שהוא, ברוב חכמתו ורחמנותו, מצא בשביל האדם, כדי שישבר את מידת הדין והקטרוג, ויזכה לבוא למה שצריך.

הן אמת הפצת - בטוחות

מובא ב'ספר המידות', אות 'תשובה' סעיף עו:

הקדושה שנאבדו ונדחו למקום שנאבדו ונדחו על ידי התאוות רעות.

עיקר הניסיון והבחירה - על ידי העלם הידיעה

באחת מאגרותיו¹, כותב מוהרנ"ת: **"ויש** לי עתה שיחה נאה בעניין זה, שעיקר ניסיון האדם ובחירתו הוא מחמת שאינו יודע מה נעשה עמו. כי אם היה יודע האדם כל מה שנעשה עמו בכל עת והיכן הוא עומד ואוחז בכל עת ואיך גם עתה יקר בעיני השם יתברך מאוד מאוד כל תנועה טובה וכו' שנמצא בו - בוודאי היו הכל רודפים בכל כוחם להשם יתברך והיו הכל צדיקים. אך עיקר הניסיון והבחירה הוא על ידי העלם הידיעה".

אולם היצר הרע מטעה את האדם ומרמהו על ידי ה'פרומקייט' (יראת שמים) המדומה שלו, ומכניס בלבו מחשבות: הקדוש ברוך שונא אותך בגלל מעשיך. אתה יודע באיזה מצב אתה נמצא עכשיו? מה אתה מנסה להתפלל אליו בכלל? אתה משוקץ ומתועב...". אם האדם היה יודע, בתוקף הניסיון וההסתר, המשברים והגלים, שהקב"ה עומד ומצפה לראותו עומד בניסיון - בוודאי היה נושא עיניו לה' ומתפלל בכל לב ונפש. אולם הוא שבוי עמוק כל כך

"המתחיל לעבוד את ה', הקדוש ברוך הוא אומר לו: יודע אני, שחפצך ורצונך לעבוד אותי, אבל מה הוא הַבְּטָחוֹת, שמא למחר תעזוב אותי? אם כן איך אקרב אותך בשביל הרצון שרצית, ואיך אגלה לך תיכף דברים נסתרים? אלא כן תעשה: בתחילה אהב אותי כך ותעשה מצוותי, אף על פי שאין אתה יודע השכל של המצוה, ועבוד אותי פשוט בלא חכמות, וכשתעבוד אותי כמה זמנים - אזי אאמין לך ואגלה לך טעם ושכל של כל דבר ודבר ואקרב אותך בכל מיני התקרבות, כי הזמן הרב שעבדת אותי מקודם הוא בטוחות, שלא תעזוב אותי".

הרב מטשעהרין מציין שם ב'מראה מקומות' את הפסוק מתהילים: **"הן אמת חפצת בטוחות"**, שה'ביטחונות' המעידים על תוקף הרצון של האדם, הן מה שאינו עוזב את ה' יתברך גם בזמנים של הסתר פנים. **רבי נתן מבאר** ב'ליקוטי הלכות', ברכת הפירות הלכה ה', המיוסדת על תורה פ"ח ב'ליקוטי תנינא' בעניין האבדות - שכאשר האדם מתחזק לעבוד את ה' על אף שכבר אינו מרגיש חיות והתלהבות וכו', ואז הוא בבחינת 'ושוב', בבחינת 'ונפיק' - על ידי זה הוא זוכה למצוא את אבדותיו, את ניצוצות

נז. תהילים נא, ח. נה. 'עלים לתרופה' אור ליום ה' שלח תקצ"ו, נעמרוב.

והחיות, ואף על פי כן מתגבר לעבוד את ה' בתורה ובתפילה, מתוך ביטול ואמונה לבד, אף שאינו מבין ואינו מרגיש כלום (שזה ענין האות נו"ן, מלכות, לעומת האות ח"ת המורה על החכמה והחיות, כמובא בתורה א' ב'ליקוטי מוהר"ן), זהו סוד ספירת העומר, וזהו הכלי שעל ידו יזכה לבסוף ביום החמישים לקדושת חג השבועות, לקשר עצמו אל השכל שיש בכל דבר יי. וזה שאמרו חז"ל כי בענין קטרוג המלאכים על נתינת התורה לבני האדם: "אמר לו הקב"ה למשה: החזר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי, מה כתיב בה: 'אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים' יי. אמר להן: למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם? בין עמים אתם שרויין? קנאה יש ביניכם? יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקב"ה שנאמר יי' אדונינו מה אדיר שמך וגו' ואילו 'תנה הודך על השמים' לא כתיב". כי דווקא על ידי

בתוך ההטעיה של היצר, העושה מההסתר פנים 'יש' ו'מציאות' בפני עצמה ומעלים מן האדם את הידיעה שההסתר היא באמת כלי לזכות על ידו לגילוי אלוקות יי.

עבודת הספירה ושבועות – הגעועים להשי"ת

רבי נתן מבאר יי שזה ענין ספירת העומר, כי שעורים הם מאכל בהמה, המורה על העדר הדעת. שעורים הם תוקף הדין, כמובא מהאריז"ל יי, ש'שערה' יי בגימטריא שני פעמים מנצפ"ך (עם העשר אותיות והחמש גבורות). ואמנם למעלה הדין הוא צמצום קדוש, אך כשיורד למטה, מגודל העלמת האור – מזה נעשה יניקת היצר הרע והתאוות. והיצר הרע מצייר את ההעלם וההסתר פנים, כמציאות בפני עצמה, ולא ככלי להגיע על ידו אחר כך לקרבת ה'.

ואומר רבי נתן, שכאשר אדם נמצא במצב של העדר הדעת

נ. עוד כותב מוהר"ן במכתב הנ"ל: "ועל כן באמת אי אפשר בשום אופן שיידע האדם בחייו היכן הוא אוחז, כאשר שמעתי בשמו ז"ל, כי בזה תלוי הבחירה. אבל החפץ באמת לחוס על תכליתו הנצחי, ראוי לו להתחזק על ידי זה בעצמו ולידע ולהבין על כל פנים שאינו יודע כלל. כי מאוד עמקו מחשבותיו יתברך. ומי יודע כמה יקר בעיניו תנועותיו הטובים, ודייקא על ידי זה שהוא רחוק כל כך – על ידי זה דייקא יקרים בעיניו כל תנועה והעתקה טובה, אפילו כחוט השערה". ב. 'ליקוטי הלכות', פיקדון ד. א. הובא ב'ליקוטי הלכות', חדש ד, ב, ועוד. ב. חסר ו"ו, כמו שכתוב בתורה, דברים ח, ת. ג. ראה ליקוטי הלכות שם, אות ד: "כי על ידי זה עיקר קבלת הדעת והשכל האמת, כי זהו בחינת צמצום המוח, בחינת מלכות, בחינת נו"ן, שהוא בחינת מידה וצמצום, היינו שאי אפשר לקבל שום דעת ושכל אמיתי כי אם כשמישים עצמו כבהמה, כאילו אינו יודע כלל, כמו שאמרו רבותינו ז"ל 'אין התורה מתקיימת אלא במי שמישים עצמו כאינו יודע', ואז על ידי זה דייקא זוכה לקבל את השכל והמוח בהדרגה ובמידה", עיין שם בארוכה. ד. שבת פח ע"ב, תחילת דברי הגמ' הובאו לעיל. ה. שמות כ, ב. ו. תהילים ח, י.

התורה, שהוא הדעת. כי אי אפשר לקבל את הדעת, כי אם על ידי תיקון המידה והצמצום שנתתקן על ידי הנפת העומר שעורים".¹⁰

בכוח הצדיק, משה רבינו

או"ם גם אם אדם יידע כל זאת, אין בכך די. יכול אדם לומר: "רעיון זה מצא חן בעיני ונראה לי אמיתי", אך כשיגיע לידי ניסיון, לא יהיה בכוחו לעמוד בו. כדי שהדעת הזו אכן תעמוד לו לאדם בשעת מבחן – צריך להיות מקושר אל הצדיק, בחינת משה רבינו, 'הדעת של כלל ישראל'. ואז הצדיק מאיר בנשמת האדם את האמת.

פעמים רבות האדם בעצמו אינו יודע מדוע הוא מחזיק מעמד ועדיין מבקש קרבת אלוקים למרות כל המניעות וההסתרות, ואם ישאלוהו: "על סמך מה אתה מתעקש?" לא יידע להשיב תשובה נכונה, אלא שמאמין שלבסוף יגברו עליו רחמי ה' ויקרבו אליו. אך באמת כל התחזקותו היא על סמך הכוח של ההתקשרות לצדיק. וזה הפירוש "ויעמוד העם מרחוק, ומשה" – שהוא דעת כל ישראל – "ניגש אל הערפל אשר שם אלוקים", בכוחו מתגלה שבאמת בתוך המניעה מסתתר השם יתברך.

המניעות וההסתרות נעשים כלים לקבלת התורה.

וכ"ל עניין ספירת העומר כהכנה לחג השבועות, הוא הגעגועים להשי"ת. למרות שאני נמצא במצב של 'שעורים' 'מאכל בהמה', ורחוק מלדעת ולהרגיש – אני משתוקק לקרבת ה'. זו עיקר הכוונה בברכה, ובכל מילה של ספירת העומר, ושל התפילה שלאחריה.

ומוסיף רבי נתן, שזהו סוד הנפת העומר שעורים, שעניינם כאמור דין וצמצום; כשהאדם לוקח את המציאות החשוכה בה הוא שרוי, ויודע שבאה מלמעלה ומעלה אותה ומקשרה להשם יתברך – על ידי זה יש לו כוח להתגבר ולהחזיק מעמד ולזכות לקבלת התורה, וזה לשון קדשו: "שצריכין להניף בחינת העומר, בחינת כלל המידות והצמצומים, בחינת בהמה דקדושה, להניף הכל לה', להתנהג בזה כרצונו יתברך, לא להיפך חס ושלום. ובזה שמניפין העומר – מבטלין הכסילות והרוח שטות שלא יהיה לו שום יניקה מבחינת הצמצום, מבחינת מלכות, מבחינת בהמה, כי מניפין אותו לה' שלא להשתמש עם בחינת הצמצום בחינת בהמה, כי אם בשביל ה' יתברך וכנ"ל. וזהו עיקר הכנה והתחלה לקבלת

הטעימני טעם שבועות!

ואחרי הדברים והאמת האלה, אם האדם אינו עוסק בהתבודדות ושופך את לבו לפני השם יתברך על כל המניעות וההסתרות פנים העוברים עליו ומבקש ממנו שייתן לו את הכוח להחזיק מעמד בהסתרה ובחושך - לא יוכל להישאר קיים בעבודת ה' בשום אופן.

הדיבורים הללו טובים מאוד, רק כאשר באים על ידם לידי תפילה. וכהמעשה הידוע, שפעם אחת בערב סוכות טרח רבי נחמן מטולטשין נאמן ביתו של מוהרנ"ת, על בניית הסוכה, ולאחר מכן בסעודת ליל יום טוב אמר "כשטורחים כל היום על בניית הסוכה - מרגישים טעם אחר בסוכה", אמר לו רבי נתן: "אבל זאת עדיין לא טעמת - לזעוק ולבקש כל היום: ריבונו של עולם! הטעימני טעם סוכה!"

כן בעמדנו עתה לפני קבלת התורה וקבלת 'נותן התורה' - שהרי ביום

הזה קיבלנו את השם יתברך וקודם לכן עדיין לא היה לנו קשר ושייכות עמו, ו"היום הזה נהיית לעם להשם אלוקיך"^פ, ולפי בעל ה'פרשת דרכים'^פ עד מתן תורה עדיין לא יצאנו מכלל 'בני נח' - אם נתפלל ונבקש מהשי"ת שנזכה להרגיש את קדושת והארת חג השבועות, נזכה לקבלו באופן אחר לגמרי.

יום טוב נקרא 'מקרא קודש', כי היום טוב קורא קדושה, היום טוב קורא השתוקקות וגעגועים להשם יתברך, הרחקה ומיאוס לתאוות עולם הזה. זוהי קדושת יום טוב. ועל זה צריך להתפלל "הטעימני טעם שבועות", שאזכה בחג השבועות הזה באמת לשמוע ולקבל את התורה ואת נותן התורה, לעזוב את כל מה שהיה עד היום, ולהתחיל הכל מחדש, כי הארה זו של "היום הזה נהיית לעם" "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" - חוזרת ומתחדשת בכל שנה ושנה.

פח. דברים כז, ט. פט. רבי יהודה רוזאניס מקושטא, רבו של רבי יעקב כולי. נסתלק כ"ב בניסן ה'תפ"ז. ע' בספרו 'דרך האתרים' פרק ראשון.